

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

M. H. Nielsen: Fra den gamle Kniplestue. — P. H. Moos: En Præstegaardsidyl. — Pastor Jørgensen: Jordskælv. — Axel Lange og Chr. Seeberg: Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren. — Samleren.

Nr. 8. — 1. FEBRUAR 1929. — 5. Aarg.

KJØBENHAVNS HANDELSBANK

KJØBENHAVN

ETABLERET 1873

Aktiekapital (fuldt indbetalt) . . . Kr. 50.000.000

Reservefond 30.713.665

FILIALER I:

AABENRAA - AARHUS - ESBJERG - GRAASTEN
HADERSLEV - HORSENS - KALUNDBORG - ODENSE
RANDERS - RØNNE - SØNDERBORG - TOFTLUND
TØNDER - VIBORG - VARDE

Biler udlejes

altid pæne og under paalideligt

Førerskab.

Ogsaa over Grænsen.

H. Jensen Toft

Humlekærren, Tønder

Tel. 255.

Paa Ratebetaling sælges:

Dame- og Herrearmbaandsuhre

Stueuhre, Grammofoner,

rustfri Knive, Sølvplet o. s. v.

Forlang Tilbud.

Importlageret

St. Kongensg. 81, København K.

Indmeld Dem i

„Historisk Samfund for Sønderjylland“

og tegn Abonnement paa

„Sønderjydsk Maanedsskrift“

Fra den gamle Kniplestue.

Af M. H. Nielsen.

(Fortsat).

Det vigtigste Bidrag til Underholdningen ved Aftensædet i Kniplestuen var dog nok *Historierne eller Fortællinger om allehaande mærkbare Hændelser* i Nutid og Fortid, om Varsler, Bjergmænd, Genfærd, Spøgeri o. s. v.

Mellem Byerne Vesterende og Husum laa der tidligere tre smaa Høje, der nu er jævnedes med Jorden. De tre Bavnehøje kaldtes de. En Gang i Høstens Tid gik der nogle Børn og samlede Bygaks paa Marken omkring Højene. Et af Børnene, en Pige fra Baadsbøl, der hørte til de mere modige, gav sig nu til at raabe:

Bjerremand, Bjerremand, kom herud,
vi vil tal' ved din Snut!

Ud fra den ene af Højene kommer der da pludselig nogle smaa Undervætter med røde Huer paa Hovedet. Børnene bliver saa forskrækkede, at de stikker i Rend hjemad, det bedste de havde lært. Et Par af dem var helt syge af Angst, da de naaede hjem, og ingen af dem lod sig siden formaa til at samle Aks i Nærheden af Bavnehøjene.

Paa Vesterende Mark, lidt syd for Kirken, ligger der en Fenne, som kaldes Sorgagre. Om Oprindelsen til det Navn fortælles der saadan: En ung Mand fra Ballum var under et Slagsmaal med nogle Strandrøvere fra Skærbæk kommen til at slaa en af disse ihjel. I sin store Sorg gaar hans Moder til Greven paa Schackenborg, der havde Birkeretten til Ballum Birk, og bønfaller ham om, at hendes Søn maa blive benaadet. Han lover ogsaa, at det skal ske, hvis hun, fra Sol staar op til den gaar ned, kan med sin Segl afskære Byggen, der var saaet i den omtalte Fenne. Ingen kunde tro, at hun ene skulde vinde i Land med det; der var Arbejde til mindst fire. Hun giver sig dog i Lag med det. En er der, som hele Tiden følger efter hende og holder hendes Segl skarp. Naar den Segl, hun brugte, var ved at sløves, fik hun den ombyttet med en, der var skærpet. Lige da Solen

er ved at gaa ned, falder de sidste Straa for hendes Segl, og hun udslyder glad:

Nu vil Solen under gaa,
nu vil jeg Guds Naade faa.

Men da hun rejser sig fra den bøjede Stilling, hvori hun saa længe har gaaet, brækker Ryggen paa hende, og hun synker død sammen. Inde paa Kirkegaarden lidt syd for Kirken, ser man endnu hendes Grav. I Stenen, der dækker Graven, er udhugget et Billede af hende. Hun staar og bærer paa et Bygneg og en Segl¹⁾.

Tæt ved den Vej, der fra Ballum fører til Randerup, ligger der en lille Høj, som kaldes Gallehøj, fordi der her i gamle Dage stod en Galge. En Gang var der en Troldkvinde ved Navn Ane, som var dømt til at lade Livet her. Da de naar frem med hende til en lille Bro tæt ved Højen, ser hun, at der er tændt et Baal ved Siden af Galgen. Da hun nu forstaar, at hun ikke blot skal hænges, men ogsaa brændes, bryder hun ud i højlydt Jamren. Siden da kaldes Broen An' Jammers Bro.

Lidt længere mod Øst, ved Randerup Slav, findes der en større Bro. I tidligere Tid kunde Folk, der færdedes over den Bro, høre noget jamre sig ynkeligt. Saa var der en Aften to Mænd, der laa paa Andejagt i Nærheden af Broen. Den ene var fra Kringlum, og han havde sin knap tiaarige Søn, der bar en rød Hue, med sig. Nu hører Kringlummanden Ænder slaa noget længere borte og gaar derhen. Sønnen bliver hos den anden Mand, der dog snart bliver ked af Jagten og gaar hjem. Saa vil Drengen gaa hen til sin Fader. For ikke at kyse Ænderne kravler han afsted paa Hænder og Fødder. Hans Fader tror, det er en Ræv, der kommer listende, skyder paa ham og dræber ham. I sin Forvirring gaar Faderen først helt op til Skast og laaner her en Sæk. Saa vender han tilbage, lægger Liget af sin Søn i Sækken, og vil nu bære ham hjem. Undervejs hviler han paa Broen og udstøder her et Fortvivlelsens Skrig. Da han endelig kommer hjem, lægger han Drengen paa Logulvet og ved Siden af en Rive. Det skulde forestille, at han var falden ned fra Loftet og havde slaaet sig ihjel paa Riven. Manden turde ikke straks fortælle sin Hustru, hvordan det hele hang sammen, men senere gjorde han det. Fra den Tid af har ingen mere hørt Sukket ved Randerup Slavbro²⁾.

„En Dag i Fyrrerne var jeg“, fortæller en af de gamle, „sammen med en Søster i Besøg paa Trøjborg. Husholdersken viste os rundt i alle de mange Værelser. Hver af de mange Nøgler, som hun bar

¹⁾ F. Ohrt, Udv. sønderj. Folkesagn, 70 f.

²⁾ Den vestsl. Tid. 8/6. 1857.

i et stort Knippe, havde sit Mærke, og samme Mærke fandtes paa den tilsvarende Laas. Vi var ogsaa inde i et Værelse, hvor der stod et Sengested uden Klæder. Ingen turde sove i den Seng, for hver Nat kom der en Skikkelse, som med en kold, klam Haand, strøg hen over den sovendes Ansigt“.

I Emmerlev Sogn var der i gamle Dage en Præst, som var vidt og bredt bekendt for sin Dygtighed i den sorte Kunst. Paa hans Tid ejedes en større Ejendom i Sognet, Søndergaard, af den onde Karen Gørrittes og hendes lige saa onde Søn Andres Gørritsen. Syd for Gaarden laa der en Fenne, som Andres svingagtig havde faaet i Eje ved at aflægge falsk Ed. Han svor, at han stod paa egen Jord — den, han havde inde i sine Støvler. Paa lignende Vis var han kommen i Besiddelse af den store Ejendom Kogsbøl. Nu dør Andres, men for sine onde Gerningers Skyld faar han ikke Hvile i sin Grav. Ikke blot om Natten, ogsaa ved højlys Dag, kunde man se ham ride med sine Hunde efter sig ude paa den store Kogsbøl Mose. En Nat kommer han til sit Hjem, banker paa Ruden og raaber ind til sin Moder: „Giv Kogsbøl tilbage, ellers staar din Stol snart i Helvede ved Siden af min!“ Ubønhørlig svarer hun tilbage: „Det har ingen Nød, det er en Jernklædning godt for“. Snart efter dør hun, og heller ikke hun faar Ro i Graven. Stadig gaar hun igen i det gamle Hjem, hvis Beboere aldrig har Fred for hende. De henvender sig da til deres Præst, der straks følger med til Gaarden. Inde i Bryggerset, hvor den onde Kvinde havde huseret baade i levende Live og efter sin Død, bliver hun nu manet ned. Det lykkedes dog ikke den ellers saa dygtige Præst at faa hende manet helt under Jorden. Den onde Kvindes Hoved ragede stadig væk op over Gulvet. Da tager man og hvælver et Kar over hendes Hoved. Glade over, at de nu endelig var den gerrige Kvinde kvit, udbryder Pigerne: „Nu kan vi da faa Pandekager!“ Den Ret havde hun ikke i levende Live undt dem. Men fra Karret lød det da: „Ser jeg jer ikke, saa hør' jeg jer nok!“

En Dag kørte den nævnte Præst sammen med sin Karl paa „Trøjborg Vase“, Vejen mellem Emmerlev Sogn og Trøjborg. Paa en Gang er det næppe muligt for de ellers saa kraftige Heste at slæbe Vognen afsted. Præsten siger da til sin Kusk: „Staa af, tag det ene Hjul af og læg det bag i Vognen! Karlen adlyder den givne Ordre og kommer atter op i Vognen. Saa siger Præsten: „Kør nu kun til, og lad ham (den onde) have det at slæbe paa!“ Nu var der ingen Ting i Vejen.

Den Emmerlev Præst havde maaske nok sin Overmand i en Præst paa Rømø. Om ham har jeg hørt en Del, men jeg har ikke faaet det optegnet. Jeg mindes kun, at han undertiden optraadte som „Dobbeltgænger“. Man kunde samtidig se ham færdes paa mere end et Sted derovre paa Øen.

„Den, der vidt far, vær mør var“, siger et gammelt sønderjysk Ord. Men den, der ser meget, faar ogsaa noget at fortælle andre om. Hvem kan tvivle om, at *Sømændene*, naar de først paa Vinteren kom tilbage til den hjemlige Arne, havde en hel Del mærkeligt at fortælle derude fra den vide Verden. Der blev vel ogsaa fortalt et og andet om, hvad de havde maattet lide i Kamp med „Klipper og Skær“, med „Storm og Uvejr“. I denne Kamp var der adskillige, der bukkede under, saa de aldrig mere kom tilbage til deres Hjemegn. Herom kan Sognets gamle Kirkebøger fortælle ikke saa lidt. Sidst paa Aaret 1740 læser vi saaledes Navnene paa syv Mænd fra Sognet, og saa tilføjes der: „Alle disse Skibskarle er paa deres Hjemrejse blevne paa Søen og druknede“. Den Jul blev der vel nok talt længe om. Men det hændte, at Havet var endnu mere ubarmhertigt. I Løbet af Aaret 1747 tog det ikke mindre end tyve Mand fra Ballum Sogn.

Ogsaa de, der blev hjemme, kunde fortælle mærkelige Ting om det Hav, som de daglig havde for Øje. Til Tider kunde det ligge saa smilende og dragende, til andre kunde det, ophidset af Vestenstormen, blive ondsindet, overskride sine Bredder og gaa paa Rov hos Kystboerne. For knap 30 Aar siden levede der endnu i Byen Vesterende to gamle Mænd, der levende kunde fortælle om to særlig mærkelige *Stormfloder*, som de havde været Øjenvidner til. Den første indtraf Natten mellem 3. og 4. Februar 1825. Ret uventet kom Havet paa Besøg i Byen, fyldte flere Steder Brøndene med salt Vand, gik ind i Laderne, enkelte Steder ogsaa i Stalden. I mange af Byens Huse stod Vandet i Højde med Vinduerne, saa Møbler og Sager flød rundt i Stuen. Flere Steder blev den nordre Mur slaaet ind af Bølgerne. Et enkelt Hus — i Smedegade — blev helt ødelagt.

I Østerende, der laa noget højere, nøjedes Havet de fleste Steder med at gaa ind i Laderne, hvor det anrettede Skade paa Hø og Korn og navnlig paa Tørvene, der, gerne havde Plads i „e Aask“, et Træskur ved Laden. Værst medtaget blev Gaarden længst mod Øst. Den laa lavere end de andre og var helt omflydt af Vandet. Konen her var noget sparsommelig anlagt. Hendes Mand fandt, at hun havde været lovlige sparsommelig med Brændselet. Da han ser Tørvene komme flydende sønden om Stuehuset, siger han lidt fortrydelig til sin Kone: „Der ka do se, hva do har for dint Sparend, no kommer e Tørre om for e Vinnere“.

Det lille Randerup Sogn øst for Ballum led mere af Floden. I et Hus reddede Mand, Hustru og Barn Livet i en Seng, der stod i den højestliggende Del af Huset. Den vestre Mur var slaaet ned, og Bohavet flød rundt i Stuerne. De tre havde bundet sig fast til hinanden for at leve eller dø sammen. De slap dog fra det med Livet. Der var flere Huse, som faldt helt sammen. I en Baad, som kom

drivende fra Ballum, var der flere Mennesker, som reddede Livet. Men tre var der, som druknede. Den ene af disse var -- fortælles der senere¹⁾ — Enke efter en Sømand, som var blevet borte paa en Rejse. Hun havde tidt sagt, at hun vilde ud og lede ham op. Nu kom Floden og tog hende med ud i Havet; men hun naaede dog hjem igen. Efter nogle Dages Forløb skyllede hendes Lig op paa Stranden ved Ballum, og den 17. Februar stedtes — efter Kirkebogen — Enken Ester Maria Chrestens til Hvile paa Randerup Kirkegaard.

Den anden særlig mærkelige Flod indtraf 7.—8. Februar 1839. Forud var der gaaet en lang og haard Frost, der havde tillagt Havet mellem Kysten og de foran liggende Øer med et tykt Lag Is. Mandag den 7. Februar blæser det op til en Storm, der varer ved ogsaa den følgende Dag. Da Folk i Ballum Tirsdag Morgen kommer ud af Husene, ser de et mærkeligt Syn: De store Enge mod Nord og Øst er dækket til med et 3—4 Alen tykt Lag af Is. Flere Steder havde der dannet sig smaa Isbjerge. Det var Havet, der havde ført de store Ismasser ind over Engene. — En Mængde Mennesker var strømmet til for at se det mærkelige, der var sket. Og hvad vilde der ske ved næste Flodtid? Af og til kom der en Hagl- eller Snebyge, men Folk holdt trolig ud. Omkring ved Kl. 2 bliver saa det store Istæppe løftet op af Vandet og ført med ustandselig Fart øst paa. Det gik, siger en af Tilskuerne, næsten saa hurtig, som en Hest kunde løbe. Alt hvad der ragede lidt op førtes med: Lød og Ledpæle, Grøftevolde o. s. v. Mange af de store Isskodser pløjede desuden dybe Furer i Jorden. Vandet saa man ikke meget til. Enkelte Steder gik det dog ind i Husene. Undertiden kom ogsaa en Isblok i betænkelig Nærhed af Huset. Saa søgte man at genne den væk med Stænger eller Brandhager. — Paa Enge og Marker øst for Ballum havde der ophobet sig saa store Masser af Is, at det varede flere Dage, inden man fik banet en Vej igennem dem til Randerup og de andre Byer mod Øst. Længe varede det ogsaa, inden Isen smeltede. Nogle af de største Skodser blev af Børnene benyttede som Legeplads til langt ud paa Foraaret. — Af Ledpæle var der i Ballum Marskenge kun 5 i Behold. De øvrige var — skønt de fleste var af Eg — knækkede over eller rykkede op. Af Led var der 2 tilbage. — Længe efter blev der talt om Isfloden i 1839.

Indtraf Stormfloden paa en Tid, da Kreaturerne endnu var ude, gik der som Regel en Del af disse i Løbet. Værst gik det gerne ud over Faarene. Hestene klarede sig bedst. De er dygtige Svømmere, og det paastaas, at de, naar de er trætte af at svømme, kan bide sig fast i deres egen Side og saa lade sig drive af Strømmen. En Gang

¹⁾ Den vestsl. Tid. 3. 8. 1857.

drev der 5 Heste fra Rømø i Land paa Kysten ved Ballum. De 4 var druknede, men den femte havde reddet Livet. Grunden hertil var, mente man, at den havde „bovbidt“ sig.

Endnu skal der kun nævnes en enkelt Hændelse vedrørende Havet. Den indtraf, saa vidt vides, en Sommerdag nær ved Midten af forrige Aarhundrede. To Mænd fra Ballum er paa Vej til Højer. Da de er komne til Gnalhøj syd for Skast, ser de ud over Havet og bliver der Vidne til et sælsomt Syn. De ser en stor By med Taarne og mange Huse, tækkede med sorte og røde Tegl. Tillige ser de en Havn med mange Skibe. — At det forholdt sig rigtigt med Synet, kunde ingen tvivle om. De to Mænd var paalidelige nok, og desuden var der Folk i Hjerpsted og i Gærup i Daler Sogn, der havde set det samme. Men hvad laa der bag ved? Var det — hvad nok en Del i Ballum Sogn troede og ønskede — et Varsel om, at den saa ofte planlagte Havn ved Ballum en Gang skulde blive til Virkelighed? Eller var det et Glimt af det snart opdukkende Esbjerg, man havde set? Eller var det monstro en eller anden fjern Havneby, der spejlede sig i Luften derude over Havet? Der er saa mange uløste Gaader til.

Der blev ikke blot gættet Gaader, sunget Viser og fortalt Historier, en Gang imellem blev ogsaa *Dansen* traadt til Tonerne af en Violin, en Harmonika eller en Redekam, hvis ingen af de to førstnævnte Instrumenter var ved Haanden. „I Juletiden og i Fastelavnen lavede vi Piger og Karle Sammenskudsgilder, Legs kaldte vi dem. Hver af os bragte sit med, Pigerne kom gerne med Fløde og med Lys. Det var altsammen i største Tarvelighed. Saa blev der leget, sunget og danset“.

Sidst paa Vinteren, omkring Persdag, holdtes som Regel i hvert Kniplingshus et „*Standerhøtte*“. Saaledes kaldtes dette Gilde, fordi Standeren nu sang paa sit sidste Vers. Fjorten Dage efter Persdag endte Aftensædet, og saa blev Standeren sat paa Loftet, indtil Aftensædet igen tog sin Begyndelse. En Grund mere var der dog til, at Gildet holdtes paa det Tidspunkt. Omkring Persdag brød Sømændene op, og dem skulde man jo da gerne have med. „Det gjaldt om“, sagde førnævnte gamle Sømænd, „at komme med til saa mange Standerhøtter som vel muligt. Men Kniplerskerne forlangte, at vi maatte have givet Møde hos dem mindst een Aften om Ugen, hvis vi vilde gøre os Haab om at modtage Indbydelse.“ Her var Kniplersken Værtinde. Gildet var en Tak til Karlene for deres Besøg de lange Vinteraftener.

Ogsaa her blev der leget, danset og sunget. Tilsidst sang man:
„Og vi gaar ej fra dette Hus,
før vi ser Morgenstjerne,

før vi har faaet en lille Rus,
for det gid vi saa gjerne“.

„De Ord maa dog ikke tages bogstaveligt. Muntert og lystigt gik det til, men ingen Uorden eller Usømmelighed fandt Sted, og ingen var beruset,“ forsikrer de gamle.

Ogsaa om *Sommeren* mødtes Kniplerskerne ofte skiftevis hos hinanden om Eftermiddagen. Saa gik Arbejdet lettere fra Haanden. Sommervarmen derinde i de smaa Stuer kunde friste ikke blot Børnene, men ogsaa de ældre Kniplersker til Dovnskab. Gik denne over alle Grænser, hændte det, at man drillende sagde til den paagældende: „Dovenmunk, Lisenskunk, Skoldermunk, Munkopirrer, Stikstirrer, stik e Hal' i e Vær o bes hjem te By!“ Eller man brugte følgende kortere, men maaske nok lige saa kraftige Vending: „Din down, lise, luse, Kæltringso, Morlil!“

Det skete ogsaa, at alle maatte bekende, at de led af Dovnskabsygen. Saa sang de:

O e Monda gø'r æ int,
o e Tisda slow æ sl'int,
o e Wonsda saa æ mæ lidt omkring,
o e Tosda gø'r æ inne Ting.
E Freda er en Helledaw,
e Løwda er Sabbat¹⁾.“

Til fælles Oplivelse nødes ved disse Sammenkomster gerne en Kop The eller Kaffe. Og her maa det jo indrømmes, at enkelte af de mødte ikke nøjedes med den rene Kaffe eller The. „Gamle Kniplingspiger sagde ikke Nej til en Thepunch — men de vilde nødig være det bekendt i godt Selskab“, siger en af mine gamle Meddelere, og det havde hun vel nok Ret i.

Endnu kniples der i Ballum, i Øjeblikket vistnok mere end i de sidstledne Aartier. Der er endog nogen, som mener, at det gamle Kunsthaandværk gaar en Genfødselse i Møde. Men Livet i den nye Knipestue vil dog næppe helt blive en Gentagelse af Livet i den gamle.

En Præstegaardsidyl.

Af Sognepræst P. H. Moos.

Saaledes kalder Bering Liisberg en af sine Fortællinger „Fra gamle Dage“. I Pestens Aar 1711 kom Myndighederne i Tanker om

¹⁾ Samme Vers blev andensteds sunget lidt anderledes. Sønderj. Aarb. 1897, S. 185.

at gribe ind i By og Bolig, hvor Urenligheden var for iøjnefaldende. Grev Charles Ahlefeldt af Tranekær paa Langeland udvalgte en Kommission til at efterse Snøde Præstegaard; dens Indberetning er det, Liisberg har benyttet. Der skildres utrolige Tilstande: Aadsler og for-dærvede Madvarer fyldte óp overalt. Ahlefeldt siges at have rensat Præstegaarden ved at lade den afbrænde og bygge en ny. Præsten hed Jens Jørgensen Marstrand og hans „forhærdede og arrige Kvinde“ var Anne Cathrine f. Breckling; en Datter af dem Anna Fabritia blev gift med den næste Præst i Snøde, Johan Ditlev Breckling, hendes Morbroder.

Charles Ahlefeldt var den sidste af Slægten, som ejede Godssamlingen Søgaard; efter hans Død solgtes Fallitboet 1725, og Ahlefeldterne bevarede kun Tranekær paa Langeland, som de ejer endnu.

Af Kliplev Kirkebog kan oplyses lidt om de andre nævnte Personer.

Jens Marstrand var Diakon (Andenpræst og Degn) i Kliplev 1690; han rejser herfra samme Aar; det var selvfølgelig ved Patronen Ch. Ahlefeldts Hjælp, at han blev Sognepræst i Snøde paa Langeland.

1729 d. 26. April dør i Kliplev Præsteenke Elsabe Breckling, Enke efter Præsten i Adsbøl Frederik Br., død 1708. Enken blev 81½ Aar; hendes Lig førtes til Adsbøl.

Fra Adsbøl Præstegaard udgik „den forhærdede, arrige“ Anna Cathrine gift Marstrand i Snøde.

Hendes Broder Peter Br. var Diakon i Kliplev 1702, Præst i Kværs fra 1704, i Kliplev fra 1720, døde 3. 8. 1753, 75 Aar gammel; det var i hans Tid, at den nuværende skønne Præstegaard i Kliplev blev bygget. — Det maa have været en Tid, da de unge Theologer havde vanskeligt ved at faa Embede. En Søn af Peter Br. hed Frederik, født 1707, nævnes theologisk Kandidat 1734, altsaa uden Embede, blev 1739 sin Faders Adjunctus (Kapellan), ved Faderens Død blev han Præst i Kliplev til 1767, han blev gift 1741 med Sophie Elisabeth Schneider af Haderslev. Da deres 3. Barn blev døbt 18. 10. 1749 ved Navn Johan Detlef Br., var Præst, Johan Detlef Breckling fra Langeland Fadder. — Saaledes kan Kliplev Kirkebog give sit lille Bidrag til Præstefolkene i Snøde 1711.

Bering Liisberg siger træffende: „De enkelte Menneskers Tumlen og Færden paa Tidens store Hav er mangen Gang lige saa sporløs som Skibets Vej gennem Bølgerne. En enkelt Vragstump, et Navnebræt driver op og fortæller om, at Fartøjet har været til; men om dets Lidelser, dets Modgang, dets Kamp mod Elementerne tier Vind og Vove. Ligesaa med det enkelte Individ, om hvem en enkelt løseven Beretning er naaet til vore Dage“.

Derved faar selv de smaa historiske Oplysninger deres Værdi og Interesse.

Jordskælv.

Efter Pastor Jørgensens „Chronik des Kirchspiels Døstrup“.
ved Cl. E.

Foruden Stormfloder har man ogsaa oplevet Jordskælv her paa Egnen, hvad følgende gamle Optegnelser fra Døstrup bærer Vidne om:

I den gamle Kirkebog skriver Pastor Søren Wedel: „Anno 1745 Dom. 5 p. Epiphantias, den 7. Februari lod sig her paa Egnen Ribe, Vedsted, Medolden, ja endocsa i Døstrup præstegaard, imellem 9 og 10 paa Formiddagen eet Jordskelv tilsiune, som ocsaa 2 aar forhen, midt i Sommers tid her var skeed“.

I samme Kirkebog skriver Pastor Johann Peter Brorson: „NB. Anno 1759 Fredag Nat Kl. 12 d. 21. December, da ieg endnu var oppe, fornam ieg her i Døstrup Præstegaard en liden Rystelse som af et lidet Jordskiælf, dog formærkedes meest i en stærk Lyd af Dumlen som af nogle Vogne. Dette mærkedes og i samme Øyeblik i andre Byer her i Sognet ex. gr. i Winum, Lourup, Drengstæd og uden Sognet i Medolden, Emerlef, Nord Lygum, ja i al den gandske Egn allevegne baade paa Gest og Marsk Land, og især fornam mand det hæftigen i Tønder og Apenrade. Ved Skrivelse fra min Kr. Farbroder Hr. Biscop B. Brorson i Aalborg har vi haft Efterretning, at Stødene af Jordskiælvet især der vare hæftigere, at en Mand, som nu var i Aalborg (og Anno 1755 Alle Helgens Dag var i Lissabon, da den af Jordskiælvet undergik) forsikrede, at Stødene af Jordskiælvet i Aalborg vare ligesaa hæftige, men L. D. icke nær saa langvarige, og derfor, Gud være lovet! giorte kun liden Skade. Af Aviserne hafde vi siden Relation af d. 31. Decembr., at mand i samme Nat imellem d. 21. og 22. Decembr. hafde mærket samme Jordskiælf i Gottorf, Rendsborg, Tøndern, Ribe, Fridericia, Weile, Aarhus, Randers og Aalborg, paa hvilket sidste Stæd alle Opsatser paa Skabe etc. faldt ned, og den øverste Kam af St. Budolphi Kirkes Bygning styrtede ned, hvorved en Udbygning paa Kirken blev noget beskadiget. Adskillige Velvinger og Muure paa Huusene var og da sprocken og brusten. I samme Tidender meldtes ogsaa om, at mand nu meget mæglede paa Freds Slutning imellem de krigende Magter sel. imellem Kongen i Preussen og Engeland paa den ene, og Keiserinden Dronningen af Ungarn, tilligemed Keiserinden i Rusland og Kongen af Franck Riige paa den anden Side, som ved 5 Aars Kriig har befordret Tydsklands og især Sachsens Ødelæggelse.

NB. Xsti Erindring Marc. 13, 7. 8. Et Folck skal opreise sig mod et andet Folck og et Rige mod et andet Rige, og der skal skee Jordskiælve her og der. Disse ere Begyndelsen til Smerterne. NB. v. 35“.

Allerede tidligere er den fromme Pastor Brorson maaske kommet paa Tanken om, at Verdens Undergang var nær. Kort forinden skriver han nemlig: „Paa den Almindel. Bede-Dag Fredagen d. 14. Maj 1756 blev og her efter hans Kongel. Majestæts vor Allernaadigste Konges Kong Friderich den 5 tis Allernaadigste Befaling celebreret en Tacksigelsesfæst og Bede-Dag om de paa andre Stæder i Europa indfaldne skræckel. Jordskiælves og farlige Oversvømmelsers naadige Afvendelse. De Allernaadigst befalede Texter vare:

Til Høymæssen Luc. 13, 2—5.

Til Tolf Prædicken Ps. 96, 2. 3. 4.

Til Aftensang Ps. 103, 2. 3. 4.

Over Texten til Høymæssen blev her i Døstrup Kirke forestillet Th. Guds aabenbare men ubegribelige Dømmes skadelige Misbrug, betragtet af J. P. Brorson.“

„Danmarks Geologiske Undersøgelser“, hvem Redaktionen har sendt foranstaaende Udskrift af Døstrup Kirkebog, skriver dertil: „Vi kender godt bemeldte Jordskælv. Vor for nogle Aar siden afdøde Jordskælvs-Ekspert, Oberstløjtnant Harboe, har skrevet om det i „Medd. fra Dansk Geologisk Forening“ Bd. 4 (1915) S. 406. Hans Kilde er Horrebows Beretning om Jordskælv, trykt i Vidensk. Selsk. Skrifter 9. Del 1765. Horrebow angiver, at det fandt Sted 1759 den 22. December om Morgenen Klokken halvgaaen et (nøjagtigere Kl. 12,32½—12,35). Naar Joh. P. Brorson skriver Fredag Nat Kl. 12, saa har hans Ur rimeligvis gaaet lidt for sagte. — I Traps Danmark staar om Budolphi Kirkes Taarn: „Ved et Jordskælv 22. 12. 1759 styrtede dets to Kamgavle ned, men opsattes atter 1764 — — .“

Nogle sønderjydske Planter, deres Navne og deres Stilling i Folkloren.

Af Axel Lange og Chr. Seeberg.

Typha — Dunhammer. Det er en statelig Plante med et overmaade karakteristisk Udseende. Bladene er som brede Græsblade, medens Blomsterstanden er en tyk, valseformet brun Kølle, der ved Modenheden opløser sig i en Mængde Dun. Dette har givet Anledning til Navnet, som altsaa bør udtales Duunhammer og ikke Dunnhammer. Vi har to Arter, hvoraf den sjældneste *T. angustifolia*, Smalbladet Dunhammer er noget højere end den anden og langt slankere og længere i Blom-

sterstanden. I Sønderjylland har man Navnene Donthammer, Dolhammer, Dulhammer, Dunhammerfleg og Muskedonner. De morsomme brune Køller afgiver et fornøjeligt Legetøj for Ungdommen.

8. Ved Stranden.

Den Vegetation, vi finder langs vore Kyster, er i højere eller mindre Grad præget af Havets Nærhed. Vi vil her finde et betydeligt Antal Planter, som vi aldrig møder længere inde i Landet, samt talrige andre, som vi kender godt fra andre Lokalteter, men som har skiftet Præg herude ved Stranden. Dette Særpræg skyldes for en Del den megen Blæst, som hersker ved Kysterne, hvis ingen Læ kan bryde Paalandsvinden, men vel nok i endnu højere Grad den saltholdige Jordbund, frembragt ved de hyppige Bølgesprøjt op over Sandstranden eller over Strandvoldene, ja, endog ind over Dele af Klitterne, eller for Strandengenes Vedkommende ved de Oversvømmelser, disse udsættes for ved Højvande.

Armeria vulgaris — Engelskgræs. Den er en af de mest fremtrædende Prydplanter paa Strandmarker og i Klitter, men vi kender den forøvrigt ogsaa godt fra tørre Marker inde i Landet. Navnet bedrager noget, thi det er intet Græs, selv om Planten, saa længe den ikke er i Blomst, mere ligner Græs end Nellike (Strandnellike, Græsnellike o. s. v.), som den ogsaa er bleven sammenlignet med. Faareleger er ellers dens danske botaniske Navn, hvilket varieres til Lammeleger eller Lamknap, hvilket kendes fra Ribeejnen. Fra forskellige Egne kendes Navne som Daglig Brød og Rugbrød, det sidste fra den gamle sønderjydske Ø Ærø, ogsaa udtalt Rovbrøer eller paa Als Vor Herres Brø. Det er maaske Faarenes daglige Brød man har tænkt paa ved disse Navne.

Aster tripolium — Strand Aster. Den holder især til paa Strandengene eller paa de plantefattige Partier tæt ude ved Vandet i Slikbund, i Smaapytter og mellem opskyllet Tang. Den blomstrer først langt hen paa Sommeren, naar mange andre Planter er paa Hæld med deres Blomstring, og liver da godt op med sine lysviolette Blomster med den gule Midte. Den er derfor poetisk bleven kaldt Sommerens Farvel. I Ballum kaldes den Hanneger, et Navn vi ikke kender Betydningen af. (Meddelt af Tr. Nielsen, Ballum).

Atriplex — Melde. Det er sandsynligt, at dette Navn egentlig er en folkelig Fællesbetegnelse for Gaasefod-Arterne (Chenopodium) og Atriplex-Arterne, og at det oprindeligt er bleven knyttet til disse Planter, fordi saa mange af dem er ligesom overdrysset med Mel; de sønderjydske Navne, der tydeligt ender med d, Meeld eller Mæld, viser ganske vist ikke i den Retning. Alle de Arter, vi har her i Landet, er enaarige, og de udvikler sig til ret fyldige Planter, som hen paa Efteraaret giver en Mængde Frø, saaledes at man ofte ser dem segne under Vægten. En af de almin-

deligste Arter er *A. patulum*, Svine-Melde, som paa Als kaldes Svinndild, den er lige saa almindelig inde i Landet, som ved Kysterne, derimod er de andre Arter udprægede Kystplanter. En af de sjældneste Meldearter her i Landet *A. arenarium*, Sølv-Melde findes paa Sønderjyllands Vestkyst. Melde anvendtes før i Tiden f. Eks. mod Gulsot. (H. Smid).

Beta maritima — Strand Bede. Den er ikke helt ualmindelig ved vore Kyster, hvor den vokser i Sandet eller oftere i en Blanding af Ler, Sand og Sten, som Forstranden ved Foden af Brinker som oftest bestaar af. Den anses for at være Stamformen for saa betydningsfulde Kulturplanter som Runkelroe, Sukkerroe og Rødbede.

Det er forøvrigt værd at lægge Mærke til, at et betydeligt Antal af vore Køkkenurter i vild Tilstand væsentlig har hjemme ved Kysterne. Foruden Bede kan vi nævne *Asparges*, *Asparagus officinalis* og Strandkaa *Crambe maritima*, endvidere minder vi om, at Selleri i vild Tilstand vokser paa Strandenge, og at *Atriplex hortensis* vel ogsaa oprindeligt har hjemme paa sandede Kyster.

Cochlearia — Kokleare eller i ældre Bøger Skeurt, Leffelkrut og Lepelkrud. De tre sidste Navne stammer fra Bladenes skeagtige Form. Det er en meget almindelig Plante langs Havet, især gælder dette *C. officinalis*, Læge-Kokleare. Den kaldes ogsaa Skørbugsurt paa Grund af, at den anses for at være et fortrinligt Middel mod denne Sygdom. De skarpe Stoffer, Bladene indeholder og som er beslægtede med dem, der findes hos Peberrod, Karse, Radiser, Brøndkarse og mange andre korsblomstrede Planter, skal være det virksomme Element mod Skørbug. Kokleare hører til de faa Planter, som de arktiske Folkeslag kan benytte til Føde, thi den vokser vildt langt op ad Grønlands og andre arktiske Landes Kyster.

Crambe maritima — Strandkaal. Det er ogsaa en typisk Strandplante, der er overmaade dekorativ ved sine kruset, bugtede, blaaduggede Blade og sin store hvide Blomsterstand af mjødduftende Blomster. Bekendt er ogsaa, at *Crambe*, der forøvrigt ligesom Kokleare har antiskorbutiske Egenskaber, er en velsmagende Køkkenurt, omend den kun sjældent dyrkes. Det er de unge blegede Blade og Bladstilke, som spises.

Elymus maritimus — Marehalm. Denne Plante bidrager sammen med Hjælme til at dæmpe Flyvesandet og til at binde Klitten. Det er et robust og groft Græs med aksformet Stand, der viser dens nære Slægtskab med vore aksbærende Kornsorter. Den kaldes derfor ogsaa Strandrug, samt mærkelig nok Strandhavre, skønt den ikke ligner denne Kornsort, derimod har vi ikke set Navnet Strandbyg angivet noget Sted, skønt det netop er denne Kornsort, den er nærmest beslægtet med. Marehalm betyder Havhalm eller Havstraa, første Led Mare genfinder vi i Marekat, Marsvin, Martørv og Marevidie.

Plantago maritima — Strand Vejbred. Den er allerede omtalt under „Ad de endeløse Veje“, men den bør mindes igen paa Grund af dens Anvendelse i Kystegnene. Den bruges nemlig til at spises som en Slags Salat og kaldes Sut, Sudder, Sorr eller Sorre. I Nic. C. Nielsens „Slesvigske Fortællinger“ siges S. 161: „derude ved Vesterhavet, hvor det fine, tætte, saftige Marskgræs gror i Engene, og hvor man om Sommeren kan plukke Kaal (Sorr = Strand-Vejbred).“ Hornemann siger i sin Flora 3. Udg. 1821: „Deres Blade spises nogle Steder som Salat og Kaal, dog ere de paa andre Steder lidt bitre f. Eks. paa Færøe, hvilket Landt paastaar er en Følge af Strandtaagen“. Et gammelt Ord siger: „Der vokser ej Sudde i hver Mands Have“, d. v. s. alle have ikke lige Lykke (saaledes i Videnskabernes Selskabs Ordbog, efter Moth).

Psamma baltica — Hjælme. Dens Blade er tæt sammenrullede og er derfor i særlig Grad rustede til at modstaa den stærke Fordampning, som Planten er udsat for i de vindblæste Klitter. Den kryber viden om og danner samtidig tætte Tuer og taaler endvidere stærk Tildækning af Sand, saaledes at den i særlig Grad er egnet til at standse og holde paa Sandet. Den har til Dels Navne tilfælles med Marehalm og kaldes desforuden Senegræs, et Navn den maa dele med mange andre Græsser med udpræget krybende underjordiske Stængler. Blandt dens mest kendte Navne maa udover Hjælme nævnes Klittag. Angaaende dette Navn siger Warming i „Dansk Plantevækst“ II 1907 S. 50: „Der næppe er givet den, fordi den danner et Tag eller Dække over Klitten, men fordi den er et fra Klitten stammende, meget anvendt Tækkemateriale paa Huse (ligesom Rugstraa og Tagrør). Ordet Tag betyder Tækkemateriale“. Ogsaa hos Hagerup 1867 S. 94 finder vi angivet, at Tag i Angel betyder Tækehalm, Langhalm. Jehssen-Tusch angiver som slesvigske Navn for Psamma: Byghelme. I C. C. Lorenzen „Rejseskildringer fra Sønderjylland“ 1877 anføres det, at Byen Slesvig betyder „Byen ved Sle's Vig — Sle er den gamle nordiske Betegnelse for Planten Hjælmerør eller Klittag.“ Om dette Spørgsmaal udtaler Johannes Steenstrup i „De danske Stednavne“ 1908 S. 76 „Fjorden tager Navn af Sli, hvorved forskellige Vandplanter benævnes“.

* * *

Hermed slutter vi denne Redegørelse og takker Læserne for godt Følgeskab paa Vejen gennem det skønne Land med Dal og Bakker fagre. Vi haaber, at mangen en, der er gaaet med os, vil sande, at netop de anførte Verslinjer i fuldeste Maal stemmer overens med Virkeligheden, for

„Der gror så manne Blomme
ved Synnejyllands Vejj,
hva jen, der er den kønnest
er ett så let å sejj.

Der gror så manne Rosse,
så manne Glemmigejj,
å vææl, vild a ett raj dæ,
dem begge sku do tejj“.

SAMPLEREN.

„SønderjydsK Maanedsskrift“
har af Direktionen for den grevelige
Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse
faaet bevilget en Understøttelse af
200 Kr. som Tilskud til historiske
Afhandlinger i Maanedsskriftet.

Remser.

Fra Haderslev:
Søren kom kjøren
rundt om æ Møren,
i Fløjlskaret
med skiren Margret.

Fra Øsby Sogn:
Rundt om
æ Haistrup Buen
en hel lille Stun
fra Hellehøj te æ Strand —
over te æ Flovter Sand —
aa hel ned te æ Fjörd —
æ de aalstæd god Jord.

Frederik Rudbeck, Aarøesund.

Mundheld. Livsvisdom.

65. De æ it for æ Pajte å komm'
i æ Stork'red'.
66. De æ de saem, hvad æ hedder,
bare æ it hedder Keel å hænger
øvver æ Beld.
67. Sinde for æ Vinde (Vinduer),
de æ godt for æ hele Hus.
68. Da æ Hø var op, død æ Ko.
69. Di dovn' arb're om Avtne.
70. Rus Bus gør tomt Hus.
71. En staaend' Skrærre å en sid-
dend' Smej dovver it.

72. Den, der kan hjælp' sæ med
Armod, har inne Rigdom behov.
73. Knappenaal å Knyv
kan Kærlehed fordryv,
Synaal å Ske
kan Kærlehed former'.
74. Æ Kat å æ Kuen å æ Klemm'
skal åldti ved æ Hus blyv
hjemm.
75. Æ Undskyldninger æ goj, hven
di komme tør' i Hus.
76. Døv Savs gør skævmunded'
Skrærre.
77. De æ godt å vær' Barn i æ Jul.
78. Søde Børn å manne a dem!
79. De æ it godt, hven der groe
Græjs aa æ Sti imell' æ Naboer.
80. En skal gaa aa æ Joe (Jord),
om den så var gloend'.

Andre.

81. Halløj, Kasket, der fløj min Hat!
82. Herre Guj, tænkt æ ved mæ
sjel, da var æ jen hjem i et
atten Fags Hus å en stoe Laj.
83. Hov å hov å ha, sikken Håvver
(Havre) vi har!
84. Lys op, soj æ Tyv te æ Maan,
85. De æ godt, en kan komm',
hvor en har ven før, soj æ Tyv,
da skuld' han i Fængsel igen.
86. Her har vi en Lu te æ Dreng.
87. Di lad' 11 å 5 vær' lig'.
88. Hven I vil slås, kan I gaa ue
å æ Mørgn.
89. Holdt, Per Thomsen, en Buk
fær inne Laem!

Samlet af Elever i Tønder danske Folkesko-
les 8. Kl. ved Cl. E.

En Præst som Genganger.

Lauritz Nyland var Præst i Hagenbjærg, hvor han døde 1806. Straks efter hans Død gik der underlige Rygter iblandt Folk, at han gik igen.

Man fortalte, at han en Dag havde siddet oppe paa Kirketaget og hamret ned paa Kirkens østlige Gavl. Især skulde det være Tilfældet, naar Solen skinnede meget klart. Andre vilde have bemærket ham om Natten, naar han i bar Skjorte skød en Trillebør foran sig henad Landevejen. Herhen ad Landevejen mellem Hagenbjærg og Lavensby havde han gerne sin Gang, og Folk var i denne Tid meget forskrækkede. Da en Aften Præstens Vogn i Svenstrup kørte hjem fra Nordborg, blev Præstekonen meget forskrækket, da Vognen omtrent var ud foran den lille Laage, der fører ind til Hagenbjærg Præstegaard, thi paa dette Sted sprang pludselig en Mand op paa Vogntrinet og saa ind i Vognen, og denne Mand var ingen anden end den afdøde Præst Nyland. — Der var endnu andre Fortællinger i Omløb. —

Mærkeligt nok, at Folk lod den gamle Præst gaa igen efter sin Død, da han i levende Live var meget yndet baade af sin Menighed og af andre Mennesker, han kom i Berøring med.

Pastor Chr. Knudsen, Lysholm, ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

Præsten, der kunde binde.

Otto Frederik Brandt, der omtrent for 130 Aar siden var Præst i Hagenbjærg, var bekendt som en Mand, der kunde mere end sit Fadervor. Han kunde baade binde og mane. Saaledes var en fremmed Karl en Aften silde, da alle Folk var gaaet til Hvile, gaaet ind i Præstens Have og klatret op i en Abild, som stod i Grænseskellet mellem Møllerens og Præstens Have, Manden vilde stjæle en Del og tage dem med sig

hjem. Men skønt Præsten allerede var gaaet i Seng, mærkede han dog straks Uraad. Karlen blev paa Stedet bundet til Træet, saaledes at han ikke kunde røre sig, førend Præsten om Morgenen kom ud til ham og atter løste ham.

En anden Gang stod Præsten paa Prædikestolen, da han midt i sin Prædiken mærkede, at der var nogle nede i hans Skov for at stjæle Brænde. Et Øjeblik holdt han derfor inde for at binde Tyvene, hvorpaa han igen fortsatte, hvor han slap Ordet. —

Pastor Chr. Knudsen, Lysholm, ved C. Ludvigsen, Aabenraa.

De femten Jørgener.

Store Jørn, lille Jørn,
Jørn og Jørn Jeje,
Jørn Jøstergaard, Jørn Vestergaard,
Jørn Hansen og Jørn Skreje,
Jørn Jessen, Jørn Nissen,
Jørn Thomsen, Jørn Thue,
Jørn Thimsen, Jørn Thamsen,
Jørn Callesen med æ Snue.

Fra Bjolderup Sogn ved Frederik Sørensen, Tønder.

Gammel Bryggevis. I August-Hæftet af „Sdj. Mdsskr.“ stod der et Brudstykke af en Vise „Vort Øl tov te a brus“, som jeg kan supplere med flere Vers. Min Moder, der var fra Kastvraa i Sommersted Sogn, sang den for os Børn. Melodien, som jeg husker meget tydeligt, har min Søn skrevet ned.

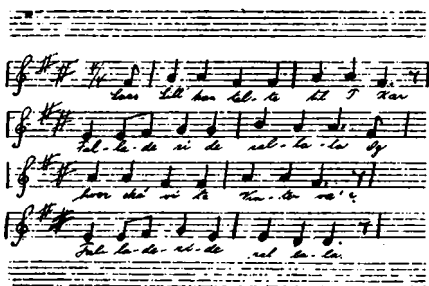
Det er øjensynligt, at der mangler nogle Vers, f. Eks. mellem Vers 1 og 2 som Svar paa Spørgsmaalet i Vers 1. Ligeledes maa der mangle et Vers som Svar paa Vers 5, men om det er mig eller min Moder, der har glemt dem, ved jeg ikke. Det vilde glæde mig, om Meddelelsen her kunde hjælpe til at faa hele Visen samlet sammen, maaske andre

kunde melde sig med det, der mangler.

Ved Fru Else Løber, København.

(Hvis Læserne kender hele Visen eller de Vers, der mangler, bedes de sende det til Redaktionen. Sdj. Mdsskr.)

1. Lavs Lill' han talte til P. Kær
(lød som Gær),

Falladeriderallala

„Og hvor ska' vi te Vinter vær'?“

Falladeriderallala.

2. „Hvo manne Tynner Byg ka'
vi vel faa?“

Falladeriderallala

Vi har ingen Lovt aa læg' et
aa'e.“

Fal.

3. „Aa — 5 (el. 7) Tynner Byg
ka' I vel faa?“

Fal.

Vi har ingen (ting?) aa støv'et
aa.

4. Vi støv't et i vor Kjælde

Fal.

Vi grov et op me Greve“.

Fal.

5. „Hvo manne Tynner Malt ka'
vi vel faa?“

Fal.

Vi har ingen Lovt (?) aa tør et
aa.

6. Vi klint et op a Væg aa Dør

Fal.

Te Sol aa Maan' kund' et tør.
Fal.

7. „Hvo manne Tynner Øl ka' vi
vel faa?“

Fal.

Vi har ingen (ting?) aa kom et aa.“

Fal.

8. „Aa 7 (el. 5) Tynner Øl ka' I
vel faa.“

Fal.

„Vi har ingen Hummel aa kom
der aa.“

9. Der kom en flyvend' Hummelkop
Fal.

Det gjorde vort Øl saa evil godt.

Fal.

10. Vort Øl tov te aa bruse

Fal.

Saa det lettede Tag aa vor Huse.

Fal.

11. Vort Øl det blev saa evil suur,
Falladeriderallala

Saa Tusser aa Pajter de krøf

der u' aa.

Falladeriderallala.

Et lille forhistorisk Fund.

I en Mergelgrav Øst for Ladelund (Mellemslesvig) er der i en Dybde af ca. 10 m fundet en meget smuk og velbevaret Forstening af en Hajtand. Universitetets mineralogiske og geologiske Museum, København oplyser om Fundet, at Tandens har tilhørt en Art af Slægten Carcharodon, en Slægt hvortil henregnes Nutids-Arten, som gaar under Navnet „Menneskeæderhajer“. Saadanne Tænder er sjældne i vore Tertiær-afløjninger, idet ovennævnte Museum kun er i Besiddelse af et eneste Eksemplar.

Werner Christiansen, Bylderup.

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Tønder

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

Udkommet er:

H. P. Hanssen:

ET TILBAGEBLIK

Barndom og Ungdom.

Kr. 7,75.

Bogen kan faas gennem

Hans Beck's Boghandel

Tønder.

Johs. Paulsen Schmidt's Boghandel, Tønder

Vestergade 67

Telefon 261

Stort Udvalg i Skønlitteratur, Fyldepenne, Æskepost, billige franske Raderinger og Lædervarer.

Hurtig

og præcis Besørgelse af alt indenfor Bog-, Kunst og Musik-Branchen fra Indland og Udland.

I VESTSLESVIG

bør man læse

VESTKYSTEN.

Bil-

Traktor — Motor — Maskin

Smøre-

Olier

Fedt, Vognsmeørelse, Gear-
kasseolie og Drivremme

kun Ima Kvaliteter

CARL BORCH

Tønder

Telf. 44

V. J. LUND

Bogbinderi og
Protokolfabrik
TØNDER

Østergade 40

Over Gaarden

Alt Bogbinderarbejde
udføres hurtigt og solidt.

**LYS & KRAFT
RADIO**

STOREGADE 24 TLF. 378

N. PICULELL

Sønderjydsk Maanedsskrift Tønder

Postgiro Nr. 9816.

Abonnementspris fjerdingaarlig ved Posten Kr. 1,65, — i
Boghandelen eller frit tilsendt fra Seminarielærer Eskildsen
i Tønder Kr. 1,50.